

До спеціалізованої
вченої ради Д 55.051.06
Сумського державного університету

ВІДГУК

офіційного опонента, докторки економічних наук, професорки

Маргасової Вікторії Геннадіївни на дисертаційну роботу

Москаленка Богдана Андрійовича на тему: «Детермінанти підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки», яку подано до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 55.051.06 у Сумському державному університеті на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами

Відсутність системної та послідовної державної політики розвитку національної економіки після здобуття незалежності призвели до значного розриву рівня конкурентоспроможності України порівняно з країнами які одночасно з нашою державою розпочали перехід від централізованого управління до ринкової економіки та відмовилися від монопольної влади комуністичної партії (Литва, Латвія, Польща, Болгарія, Хорватія, Румунія). За даними Міжнародного рейтингу Індексу Глобальної конкурентоспроможності у 2019 р. Україна на 48 та 34 пунктів відстає від позицій Польщі (37 місце) та Румунії (51 місце) відповідно, за індексом процвітання (The Legatum Prosperity Index) у 2020 р. Україна перебуває у дев'ятому десятку серед 167 країн (92 місце), у той час як Польща займає 36 місце в рейтингу, Румунія – 47 місце, Хорватія – 43 місце, Литва – 34 місце, за Індексом верховенства права у 2019 р. Україна

посідає 72-позицію серед 128 країн, а Польща – 28 місце, Румунія – 32 місце, Хорватія – 39 місце. Зазначені позиції національної економіки в світових рейтингах не дозволяє отримувати конкурентну перевагу для залучення капіталу із зовнішніх джерел, зокрема в 2019 р. обсяги залучених прямих іноземних інвестицій в Україну були меншими на 10 млрд. дол. США ніж в Польщі (16 млрд. дол. США). Ефективне державне регулювання національної економіки потребує чітких механізмів оцінювання інвестиційного потенціалу, науково-обґрунтованого та узгодженого підходу до виявлення детермінант його покращення з метою досягнення конкурентних переваг національної економіки. Враховуючи вище зазначене, дисертаційна робота Москаленка Б.А. «Детермінанти підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки» є актуальним та своєчасним дослідженням.

Дисертаційна робота виконана в контексті реалізації Національної економічної стратегії України на період до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 3 березня 2021 р.), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019) та узгоджується з базовими положеннями Декларації країн ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні компанії (С/MIN(2011)11 від 25.05.2011 р.) тощо.

Тематика дисертаційної роботи відповідає пріоритетним напрямам науково-дослідної роботи Сумського державного університету. До звіту за темою «Моделювання та прогнозування соціо-економіко-політичної дорожньої карти реформ в Україні для переходу на модель стійкого зростання» (№ д/р 0118U003569) увійшли пропозиції щодо результатів інтегрального оцінювання інвестиційного потенціалу національної економіки; до звіту за темою «Природно-ресурсне забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад» (№ д/р 0118U007022) – щодо обґрунтування необхідності врахування енергетично-ресурсної складової розвитку національної економіки при оцінюванні її інвестиційного потенціалу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, їх наукова новизна

Основні положення дисертаційної роботи, висновки та рекомендації, які містяться в роботі, достатньо обґрунтовані, опрацьовані в повній відповідності з метою і завданням, предметом і об'єктом дослідження. Вони базуються на опрацюванні наукової літератури, які включають публікації як вітчизняних так і зарубіжних науковців із питань економічної теорії, теорії державного регулювання економіки, інвестування, інвестиційного менеджменту, економіко-математичного моделювання, широкого перелік проаналізованих нормативно-правових, законодавчих документів, статистичної інформації Державної служби статистики України, даних Світового банку, Організації економічного співробітництва і розвитку, Всесвітньої організації інтелектуальної власності, аналітичних оглядів міжнародних рейтингових агенцій Solability, World Economic Forum, The European House – Ambrosetti, BrandFinance тощо.

Роботу позитивно характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань базуючись на застосуванні широкого спектру сучасних методів наукового пізнання, зокрема: бібліометричного аналізу (при дослідженні еволюції теорії управління інвестиційним потенціалом національної економіки); логічного узагальнення та компаративного аналізу (при формуванні концептуальних основ реалізації державної політики управління інвестиційним потенціалом національної економіки, класифікації підходів до його оцінювання); ентропійного методу (при визначенні вагових коефіцієнтів індикаторів системоутворюючих детермінант інвестиційного потенціалу національної економіки); каплінгу (при оцінюванні рівня координації та взаємозв'язку між системоутворюючими детермінантами інвестиційним потенціалом національної економіки); VEC-моделювання (при оцінюванні коінтеграційних зв'язків між інвестиційним потенціалом національної економіки, його системоутворюючими та інституціонально-поведінковими детермінантами). Моделювання за допомогою програмних продуктів Stata 14/SE, EViews та проведення

бібліометричного аналізу з використанням VOSViewer v. 1.6.10. і Scopus Tool Analysis забезпечує обґрунтованість здійснених на їх основі висновків.

Найбільш суттєвими здобутками даної роботи, які містять наукову новизну, вважаємо наступні:

– розроблено інструментарій попарного та інтегрального оцінювання рівня каплінгу системоутворюючих детермінант інвестиційного потенціалу національної економіки (с. 110-116 дисертації). Специфічною особливістю розробленого інструментарію є врахування динамічного та взаємозв'язаного в часі характеру розвитку системоутворюючих детермінант інвестиційного потенціалу національної економіки. Це дозволило визначити причини виникнення позитивних/негативних тенденцій змін каплінгу системоутворюючих детермінант інвестиційного потенціалу національної економіки та обґрунтувати передумови реформування державної інвестиційної політики;

– запропоновано науково-методичний підхід визначення коінтеграційного зв'язку між рівнями інвестиційного потенціалу національної економіки та інституціонально-поведінковими детермінантами його забезпечення (с. 171-178 дисертації), який базується на поєднанні елементів VEC-моделювання та тестування Педроні і Као. Це дозволяє визначити напрями першочергової концентрації зусиль (з урахуванням часових лагів прояву інституціонально-поведінкових детермінант) під час реалізації державної політики, спрямованої на підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки;

удосконалено:

– методичні засади інтегрального оцінювання інвестиційного потенціалу національної економіки, що на відміну від існуючих інтегрує системоутворюючі детермінанти інвестиційного потенціалу національної економіки, з урахуванням їх розподілу на стимулятори і дестимулятори та вагових коефіцієнтів. Емпіричне дослідження на виборці країн ЄС та України дозволили (с. 88-110 дисертації)

більш точно обґрунтувати передумови, інгібітори та каталізатори підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки;

– теоретичних засад та методичного інструментарію оцінювання впливу інституціональної детермінанти на рівень інвестиційного потенціалу національної економіки, що проведено на основі регресійного аналізу (с. 141-153 дисертації). Це дозволило формалізувати силу та напрям залежності інвестиційного потенціалу національної економіки від рівня політичної та громадянської свободи, політичної стабільності уряду, свободи та кваліфікації державних органів влади, довіри суспільства до дій уряду, несприйняття корупції суспільством, здатності уряду реалізовувати політики та обґрунтувати кількісні орієнтири їх змін;

набуло подальшого розвитку:

– наукове підґрунтя кластеризації наявного дослідницького доробку з теорії управління інвестиційним потенціалом, що відрізняється від існуючих врахуванням рівня тісності наукових досліджень та еволюційно-часовий аспект, а також інтегрально поєднує інструментарій VOSviewer v. 1.6.10 та Scopus Tool Analysis (с. 47-53 дисертації). Це дозволило описати хронологію розвитку теорії управління інвестиційним потенціалом національної економіки, а також визначити її основні тренди та зв'язки з іншими економічними теоріями;

– теоретичне підґрунтя реформування державної інвестиційної політики шляхом поглиблення концептуальних основ реалізації урядової політики, спрямованої на підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки (с. 54-68 дисертації). Це дозволило конкретизувати системоутворюючі та інституціонально-поведінкові детермінанти інвестиційного потенціалу національної економіки, описати функції стейкхолдерів в його підвищенні, а також принципи, інструменти імплементації державної політики забезпечення інвестиційного потенціалу національної економіки;

– критеріальна база структуризації підходів до інтегрального оцінювання інвестиційного потенціалу національної економіки залежно від об'єкта

оцінювання, характеру показників і джерел їх формування (с. 74-87 дисертації). Це дозволило описати сутність виокремлених підходів (компаративно-індикативний, суб'єктивно-стохастичний, системно-структурний), а також обґрунтувати їх переваги, недоліки та обмеження у застосуванні.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 18 наукових працях загальним обсягом 7,14 друк. арк., з яких особисто авторові належить 4,71 друк. арк., зокрема, 12 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз (у тому числі 2 – до бази Scopus) та 1 стаття у науковому індексованому виданні інших держав, 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Сформульовані здобувачем наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані ним самостійно. Серед наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті ідеї та положення, що отримані здобувачем особисто.

Дисертаційна робота та автореферат оформлені згідно чинних вимог МОН України. Автореферат у стислій формі передає основні положення дисертаційної роботи, не містить інформації, яка не наведена у роботі.

Значущість результатів дисертаційного дослідження для науки і практики, рекомендацій щодо їх подальшого використання

Теоретичне та наукове значення отриманих положень, що містять елементи наукової новизни підтверджується можливістю їх застосування як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності.

Отримані результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації впроваджені та використовуються у діяльності: Міністерства фінансів України – щодо формування пріоритетів уряду при підвищенні інвестиційного потенціалу національної економіки (довідка №12/3609 від

26.05.2020 р.); Національної служби посередництва та примирення – щодо оцінювання впливу якості державного урядування на рівень інвестиційного потенціалу національної економіки (довідка №27 від 30.11.2020 р.); Сумської міської ради – щодо оцінювання інвестиційного потенціалу та його впливу на економічний розвиток місцевих громад (довідка №337/03.09.09.08 від 11.09.2020 р.); Спілки економістів України – щодо впливу рівня сприйняття бренду країни її зовнішніми стейкхолдерами на інвестиційний потенціал національної економіки (довідка №19/33 від 14.09.2020 р.).

На увагу заслуговує те, що результати дисертації використані в навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін: «Управління інвестиціями», «Економічна політика та державне регулювання», «Моделювання та прогнозування економічних процесів» (акт від 27.10.2020 р.).

Вищезазначене підтверджує наукову та практичну значущість одержаних наукових результатів в дисертації для використання державними та місцевими органами влади, закладами вищої освіти та перспективність впровадження цих результатів у їх діяльності.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Даючи позитивну оцінку науковим здобуткам автора та їх практичному значенню, слід вказати на деякі дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Позитивно слід відмітити авторський підхід до розвитку теоретичного підґрунтя виявлення тенденцій в еволюції теорії управління інвестиційним потенціалом країни (сторінка 49-53 дисертації). Для цієї мети дисертантом застосовано інструментарій бібліометричного аналізу та Scopus Tools Analysis. При цьому, на нашу думку, доцільно було б провести аналіз збіжності трендів динаміки пошукових запитів Інтернет-користувачів у системі Google та наукових публікацій у виданнях, індексованих наукометричною базою даних Scopus, що підвищило б наукову обґрунтованість отриманих висновків.

2. Заслужують на увагу авторські пропозиції щодо розвитку теоретичного підґрунтя реалізації державної політики забезпечення інвестиційного потенціалу національної економіки (сторінка 55-62 дисертації). Автором узагальнено інтереси стейкхолдерів у забезпеченні інвестиційного потенціалу національної економіки, принципи, його детермінанти, а також інструменти імплементації державної політики забезпечення інвестиційного потенціалу національної економіки. На наш погляд, робота значно виграла, якщо б автором було запропоновано дорожню карту реформування інвестиційної політики з покроковим алгоритмом дій з урахуванням сформованих концептуальних засад забезпечення інвестиційного потенціалу країни, отриманих емпіричних розрахунків його оцінювання, а також сили впливу системоутворюючих та інституціонально-поведінкових детермінант на його інтегральний рівень.

3. Погоджуючись з градацією детермінант інвестиційного потенціалу національної економіки на системоутворюючі та інституціонально-поведінкові в ході розроблення концептуальних засад реалізації державної політики, спрямованої на підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки (с.65-68 дисертації), слід звернути увагу, що автором не враховано таку важливу складову як ступінь суспільно-ціннісних орієнтирів населення країни. Вважаємо, що сформована модель суспільно-ціннісних орієнтирів населення країни в значній мірі формує стабілізаційні поведінкові механізми підтримання іміджу та бренду країни, протидії опортуністичному використанню ресурсів тощо, а відтак мають значний вплив на швидкість зростання інвестиційного потенціалу національної економіки.

4. Провівши ґрунтовне дослідження інтегрального оцінювання інвестиційного потенціалу з урахуванням його системоутворюючих детермінант, автор концентрується переважно на досвіді України та ЄС (с. 89-93 дисертації). Враховуючи лідируючі позиції англо-американських національних господарських системах у світових рейтингах (Global Attractiveness Index, Global entrepreneurship index, Global innovation index тощо), на наш погляд, робота

значно б виграла, якби було проведено компаративний аналіз досвіду таких країн та оцінювання можливості його імплементації в Україні.

5.3 метою логічного завершення науково-методичного підходу до оцінювання впливу інституціональної детермінанти на рівень інвестиційного потенціалу національної економіки (с.132-134 дисертації), актуальності набуває доповнення використаного автором методу розрахунком показника кореляції між досліджуваними індикаторами. Це дозволило б визначити щільність зв'язку між результативними і факторними ознаками кореляційно-регресійної моделі, що могло б суттєво поглибити інтерпретацію отриманих результатів.

6. У третьому розділі дисертаційної роботи підтверджено гіпотезу про коінтеграцію між рівнями інвестиційного потенціалу національної економіки та його інституціонально-поведінковими детермінантами з урахуванням часових лагів (1-4 роки) їх проявів (с.173-178 дисертації). На наш погляд, запропонований науково-методичний підхід обґрунтування висунутої у роботі гіпотези був би більш комплексним за умови визначення часового лагу у по місячному розрізі для детермінант максимальна тіснота зв'язку яких з інвестиційним потенціалом національної економіки проявляється у короткостроковому періоді (лаг 1 рік).

Однак висловлені побажання та зауваження не применшують високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного здобувачем дослідження.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України

Дисертаційна робота Москаленка Богдана Андрійовича за темою «Детермінанти підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є завершеною науковою працею у межах поставлених завдань.

Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 у Сумському державному університеті. Автореферат за структурою і технічним оформленням повністю відповідає визначеним МОН України вимогам.

Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «набули подальшого розвитку», «удосконалено») визначено коректно. Глибина дослідження, отримані наукові результати, рівень подання матеріалу, перелік публікацій віддзеркалюють наявність теоретичних, методичних та аналітичних наукових розробок, які є предметом захисту кандидатської дисертації за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Враховуючи зазначене вважаю, що за змістом і оформленням, науковою і практичною значимістю дисертаційна робота на тему «Детермінанти підвищення інвестиційного потенціалу національної економіки» у повній мірі відповідає вимогам пунктів п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (у поточній редакції), що висуваються до кандидатської дисертації, а її автор Москаленко Богдан Андрійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,
докторка економічних наук, професорка
проректорка з наукової роботи
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

В. Г. Маргасова

